

Štefanská Huta

Neobjavený klenot industriálnej histórie

text: Marián Jančura, foto: Miloš Greisel (5) a Ján Lacika (1)

Ruiny výrobného areálu Štefanskej Huty v rovnomennej miestnej časti ležiacej na pravom brehu Hornádu administratívne patria pod spišskú obec Kluknava. Pri zakladaní huty bol využitý veľký oblúkovitý meander rieky, ktorý na plochom, riečnymi naplaveninami sformovanom dne Hornádskeho údolia ohraničoval akýsi polostrov. Meandrom vymedzené územie bolo mimoriadne vhodné na založenie železného hámra a na vykopanie vodného privádzača k miestu, kde sa dalo osadiť vodné koleso poháňajúce výrobné zariadenia.

Toto vodohospodárske dielo bolo vyhotovené pravdepodobne v 18. storočí a využívalo sa počas celého 19. storočia a potom ešte neskôr až do polovice 20. storočia. Najprv kinetická energia vody poháňala dúchadlá a kladivá železného hámra, potom stroje huty Štefan a po zániku huty turbíny hydroelektrárne.

Štefanská Huta ako miestna časť Kluknavy a v nej huta Štefan majú zaujímavú, pre industriálne dejiny Slovenska významnú históriu. Výroba železa a jeho spracovanie v ranom novoveku si vyžadovali vybudovanie metalurgického komplexu zloženého z viacerých pecí a kovospracujúcich zariadení. Železný hámor takéhoto typu pri Kluknave sa spomína už v roku 1551 (vlastnil ho Daniel Richtenberg) a potom v roku 1583. V roku 1691 Csákyovci



v Kluknave vlastnili dve železné pece šachtového typu a dva hámre. Zariadenia dávali do prenájmu, pričom nájomca platil grófovi Csákymu ročné nájomné formou hotového výrobku – surového železa v množstve 20 viedenských centov (asi 1 120 kg), čo v tom čase malo hodnotu približne 80 florénov. K podmienkam prenájmu vraj patrila povinnosť zásobovať zamestnancov hámrov potravinami a šatstvom zo zdrojov Csákyovcov. Csákyovci okrem toho poskytovali prácu svojich poddaných pri vtedy dôležitom povolání – povozníctve, zabezpečujúcom dovoz surovín (rudy, dreveného uhlia) do hámrov a vývoz hotových výrobkov do miest ich predaja. S činnosťou železiarskeho podniku súviselo aj uhliarstvo produkujúce základnú energetickú surovinu pre hutnícku výrobu – drevené uhlie. Aj to sa získavalo v rozsiahlych lesoch zemepána. Súpis z roku 1707 uvádza, že v obci existovali dva železné hámre. Huta na železo so slovenskou pecou, s vykurovacou vyhnou a hámrom sa spomína aj v rokoch 1782, 1837 a 1841, keď tu vraj ešte stáli dve zlievacie pece. Gróf František Csáky v roku 1809 prenajal kluknavskú železiareň svojmu synovi Antonovi, no tá za jeho pôsobenia prestala pracovať.

Opustený areál v roku 1843 kúpilo Združenie hornouhorských banských ťažiarov (Oberungarische Waldbürgerschaft) – spolok súkromných podnikateľov v baníctve a hutníctve a drobných ťažobných spoločností (ťažiarstiev). Združenie v súperení so štátnym baníctvom a hutníctvom (erárom) mimo iného na Spiši vybudovalo niekoľko medených hút, medzi nimi aj hutu v Kluknave. Bola určená na spracovanie medených rúd, najmä viacložkového nerastu tetraedrit. Hutu postupne vybavili v tom čase najmodernejšími technologickými zariadeniami, vďaka čomu sa stala významným producentom nielen meďi, ale aj striebra, antimónu a ortuti. Technologickú vyspelosť oceňovali aj doboví zahraniční odborníci. Svetovým unikátom bola výroba meďi pomocou elektrolýzy. Huta Štefan zanikla počas veľkej krízy medeného baníctva v roku 1897.

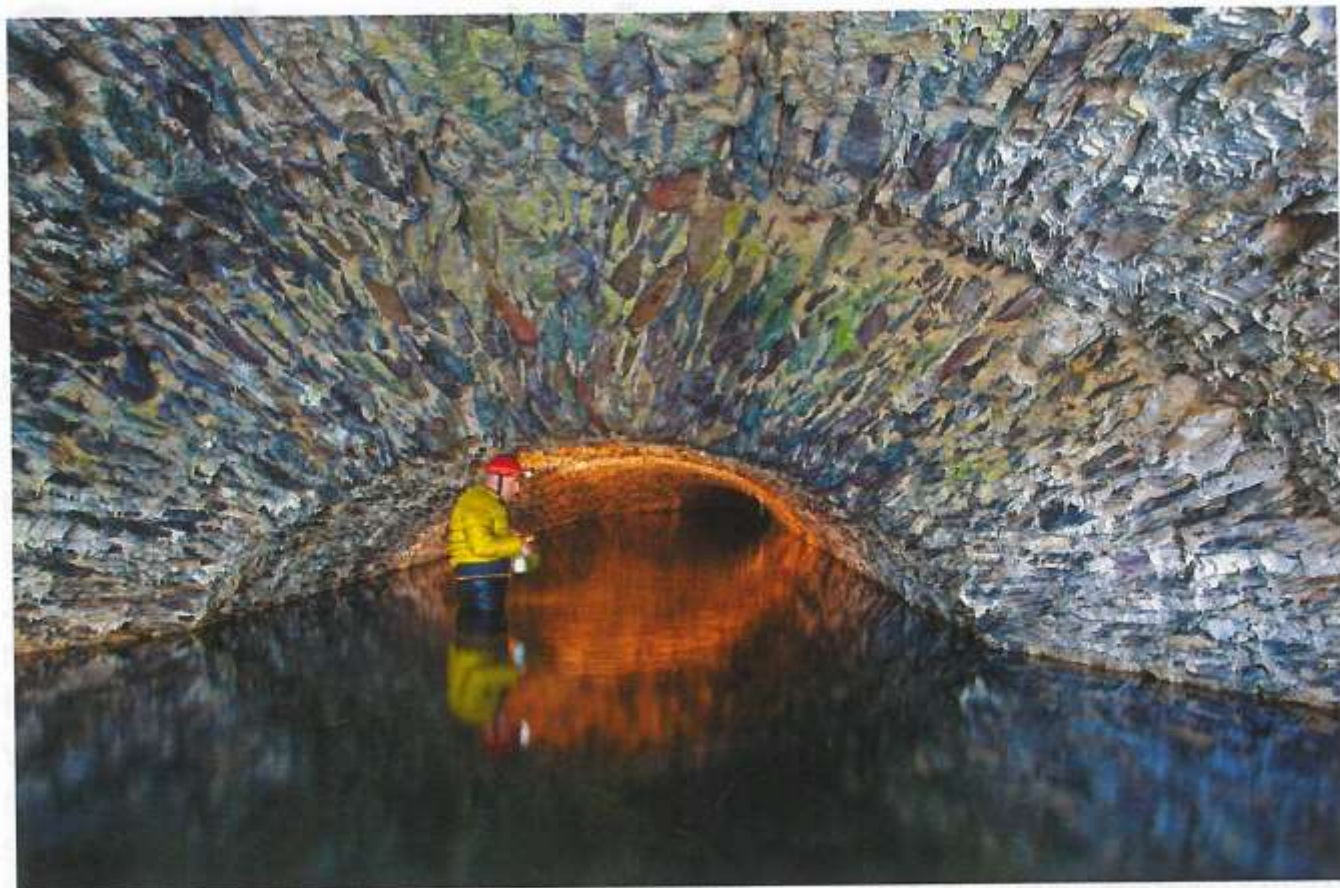


▲ Opustená budova závodnej správy

▼▼ Objekty bývalého hutníckeho areálu dnes chátrajú

V 20. storočí sa hutnícka výroba neobnovila. Areál odkúpila Banská spoločnosť arcikniežaťa Fridricha, neskôr transformovaná na Banskú a hutnú spoločnosť. Postavili tu elektrárňu a prekladaciu stanicu na železnú rudu, ktorá sa prepravovala zo Žakaroviec na hlavnú železničnú dráhu Košice – Bohumín pomocou visutej lanovky. Časť objektov starej huty sa adaptovala na obytné domy pre zamestnancov spoločnosti. Banská a hutná spoločnosť v Štefanskej Hute vybudovala aj pílu, ktorá fungovala do roku 1930.





- ▲ Podzemné kamenné klenby prírodného kanála
- ▼ Krytý drevený most

Objekty bývalého hutníckeho areálu sa zachovali dodnes, no pôsobia zanedbane a zabudnuto. Niektoré sú adaptované na obytné domy a dodnes používané. Bývalá robotnícka kolónia, ale aj ostatné stavby sú bezo sporu cenným industriálnym pamiatkovým súborom s vysokou historickou, architektonickou a dokumentárnou hodnotou. Ako celok by si areál zaslúžil viac pozornosti a ochranu formou vyhlásenia za národnú technickú pamiatku.

K areálu patria už spomenuté vodotechnické diela vrátane zvyškov hrádze na Hornáde, prírodného kanála, objekt osadenia vodných kolies elektrárne a odtokového podzemného vodného tunela s pozoruhodnou



kamennou klenbou. Zachovali sa ruiny technologických stavieb a poschodová budova závodnej správy.

Medzi najslávnejšie stavby súvisiace s hutou Štefan patrí aj krytý drevený most cez Hornád postavený v roku 1832 zo smrekovcového dreva a zrekonštruovaný do pôvodného stavu dvoma novodobými prestavbami. Má rozpätie 27,8 m a patrí medzi cenné technické pamiatky. Je vyhotovený z tesaných drevených prvkov a pokrýva ho šindľová strecha. Jeho vyobrazenie sa ocitlo aj na poštovej známke Slovenskej pošty.

Návštevník Kluknavy má na výber. Môže uvidieť spomínaný a unikátny most, poobzerať si objekty areálu bývalej huty, no oplatí sa zavítať aj do vlastnej obce a prezrieť si viaceré pamiatky súvisiace s prítomnosťou mocného spišského šľachtického rodu Csákyovcov – rímskokatolícky farský Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej (základy z roku 1555), kaplnku sv. Jána Nepomuckého a pútnický kostolík sv. Anny, zvonnicu sv. Floriána a zrenovovaný štvorcový kaštieľ postavený Csákyovcami na začiatku 18. storočia. ●